

LAKATOS ISTVÁN

1927–2002

Első verseskönyve, A POKOL TORNÁCÁN 1949 könyvnapjára jelent meg. A szabad irodalom legeslegutolsó pillanatában. Egy költőpálya látványos nyitánya, és, sokáig úgy látszott, záróköve is. A költő még szinte kamasz, huszonkét éves. Az ostromlott város pincsesötétjéből a szabad levegőre: micsoda nagy lélegzet és micsoda terhek! Második kötete huszonhárom év múlva fog majd megjelenni. Az EGY SZENVEDÉLY KÉPEI (ez a szép cím lírája lényegét mondja) 1972-ben jut el olvasóihoz. Két könyve közt a hézag: irodalomtörténet, s több is: történelem. Önként vállalt és rákényszerített hallgatás. A kényszer leggorombább fajtája is: a forradalom után másfél év börtön, magánzárka. De ott is munka, mire kiszabadul, nagyjából elkészül AENEIS-fordítása. Mindig is vonzották az epikai formák. A világirodalom nagy eposzai voltak az ő igazi egyeteme. Azoktól tanulta a szerkezet, a megformálás, a kifejezés fegyelmét. Egész életműve tanúsítja, hogy pályáját, állhatatosan, fáradhatatlanul, ő maga tervezte. De a kor hol ösztökéjével, hol furkósbotjával terelgette erre-arra. De azt is valahogy javára tudta fordítani. Hogy A POKOL TORNÁCÁN után kis híján egy negyedszázadot hallgatott, ma már tisztán látni, nem a megtörettetés jele. Rajta is múltott: nem hamarkodta el. Pedig tehetett volna, a kezdő költőnek minden sikerült: még gimnazista, mikor Szabó Lőrinc pártját fogja, barátságába fogadja. Egykettőre megnyílnak előtte a legjobb folyóiratok. Még kötete sincs, mikor elnyeri a Babits szellemét őrző Baumgarten-díjat, ilyen fiatalon előtte senki. Zárás előtt azt is: hogy is működhetett volna egy független alapítvány a parancsuralmi irodalomban? Aztán: az ostrom lidérces, véres, dantei színezésű, de nagyon is valóságos („A valóság és csak a valóság érdekel ma is; az élet kitapintható, felfogható, változó tényei és törvényszerűségei”, írja majd érett fejjel) képsorait rettenetes-figyelmes részletezéssel rögzítő hosszúversét, A POKOL TORNÁCÁN-t Sötér István teljes egészében beleveszi az élő magyar lírát bemutató antológiájába, a NÉGY NEMZEDÉK-be. 1949-ben már minden együtt van, ami Lakatos István költészetére jellemző: a sötéten vagy fehéren izzó szenvedély, az iróniával ellenpontozott érzelemáradás, a kihívó prózaiság, a tiszta rajzra való törekvés, a lírát epikával elegyítő, a hosszúvers tágabb terét kereső hajlam. Mégis, ezt a lendületes, csak itt-ott bicsakló pályaszakaszt, egész ifjúkori költészetét később megtagadta. Úgy érezte, le is írta, hogy amit csinált, „nem kellőképpen letisztult, sok modorossággal naivsággal terhes”. Igaza van-e, nem érdemes latolgatni. Mert sokkal fontosabb az, ami mögötte van, amiből ez az ítélet fakadt: a soha meg nem elégedés, az önmagával szemben vállalt szigor. Egy alkat, egy esztétikai felfogás fejeződik ki benne. Azazhogy nemcsak esztétikai: egy rokonszenves erkölcsi szemlélet. Az, amit Lakatos István a művét illető belső parancsnak érzett, minden emberi mozdulatunkra érvényes. Amit valaha, akár átvitt értelemben is, megírtunk, sohasem lehet végleges, kiütközhetnek gyarlóságai, az a dolgunk, hogy tehetségünk és erőnk szerint, vissza-

felé is, előre is, hitelt adjunk műveinknek. Szembenéz hát minden sorával, ezentúl már csak azt adja ki a kezéből, amit jó lelkiismerettel vállalhatónak érez. De nemcsak az egyes darabokat dolgozta, építette át. Olyan kötetet képzelt el, amely nem egyszerűen jó versek egymásutánja. Egyetlen egységes művé kell összeállniuk. Ezért van, hogy érett művei külön-külön s együtt is egyre inkább zenei szerkezetűek. Ezeknek a sokszólamú daraboknak, az EGY SZENVEDÉLY KÉPEI-nek, a LESZÁLLÁS AZ ÉJSZAKÁBAN-nak talán éppen ezért támad egy olyan, egész létezésünkkel tele, metafizikai sugallatú dimenziója, amely a részleteikből, szavaikból, mondataikból, képeikből közvetlenül nem következik. S nemcsak a verses, hanem az egész életműben ott érzik a következő rendezőelv. Nagy összefoglaló kötetében, a PARADICSOMKERT-ben minden a helyére került. A verseket tanulmányok, a pályát egy remek önéletrajz magyarázza. „Ebben a könyvben valami olyan sikerült, ami csak kivételes kegyelemben részesülő életrajzírónak szokott, aki kezét angyalok vezetik... A boncasztalon egy család, egy földrajzi közösség, egy ország, egy világ, az ég, a pokol és egy kisfiú, aki szemünk láttára nő művésszé, horizontja peremén a katonai és civil frontok áldozatai, és az olvasó igazán nem érti, hogy tud olyan jól mulatni olvasás közben, mikor az egész olyan kétségbeesítően szomorú”, írja erről az önéletrajzról Szabó Magda. Lakatos István más-más műfajú művei egymás felé fordított tükrök. S hogy a kép teljes legyen, a lelkiismeretes író minden adatot, dokumentumot kezünkbe ad, bio- és bibliográfiát, még ötvenhetes periratait is. Ez is erkölcsi kérdés, ez a teljességre törő szigorú rendezőelv. Hiszem, sokan ámulva állnak majd az így teljes mű előtt. Mi pedig, még élő barátai, őrizzük magunkban eleven vonásait.

Lator László

A folyóirat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Soros Alapítvány
támogatásával jelenik meg

